

- РУС, 1970 — Русско-украинский словарь : у 3 т. Київ: Наук. думка, 1970.
- РУС, 2006 — Російсько-український словник. Київ: Абрис, 2006. 1424 с.
- РУС, 2011 – 2014 — Російсько-український словник : у 4 т. Київ: Знання, 2011 – 2014.
- СД — Головащук С. І. Словник-довідник з правопису та слововживання. — Київ: Наук. думка, 1989. 832 с.
- СДК — Словник дієслівного керування / Лариса Колібаба, Валентина Фурса. Київ: Либідь, 2016. 656 с.
- СДМ — Словник ділової мови. Термінологія та фразеологія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 248 с. Репринт з видання 1930 р.
- СМС — Огієнко І. Словник місцевих слів у літературній мові не вживаних. Друкарня оо. Василян у Жовкві, 1934. 156 с.
- СТ — Словник труднощів української мови. Київ: Рад. школа, 1989. 336 с.
- СУМ — Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980.
- СУМ, 2016 — Словник української мови. Вид. 2-ге. Київ: ВЦ «Просвіта», 2016. 1320 с.
- УРС, 1926 — Ніковський А. Українсько-російський словник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 864 с. Репринт з видання 1926 р.
- УРС, 1953 – 1963 — Українсько-російський словник : у 6 т. Київ: АН УРСР, 1953 – 1963.
- УРС, 1975 — Українсько-російський словник. Вид. 4-ге. Київ: Наук. думка, 1975. 944 с.

Руслана Шрамко

(м. Полтава)

**МОРФОЛОГІЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТНОЇ СИНТАКСЕМИ В
СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ПРЕДИКАТАМИ
СТАВЛЕННЯ СУБ'ЄКТА – КОМПОНЕНТАХ ІЗОФУНКЦІЙНИХ
СИНТАКСИЧНИХ ПАРАДИГМ**

Комунікативний підхід до дефінування лінгвальних явищ детермінує прискіпливу увагу дослідників поч. ХХІ ст. до суб'єкта як до ефективного комунікатора, спроможного доцільно використовувати весь репертуар мовних одиниць для кваліфікування феноменів реальності відповідно до окреслених комунікативних потреб. Такий суб'єкт здатний вільно витлумачувати власний фізичний, фізіологічний, психоемоційний та інтелектуальний стан, а також стан співрозмовника чи третьої особи під час

спілкування, формувати своє ставлення до подій, фактів та явищ буття, установлювати причини його виникнення й розвитку, визначати спектр своїх стосунків у суспільстві. Стан і взаємини за таких умов є логічним наслідком взаємодії мовця з оточенням, утручання в роботу рецепторів мовця, впливу на його психічну діяльність, настроїв, інтелектуальні процеси тощо. Прикметно, що вказаний підхід формує міцне підґрунтя для повноцінного аналізу речення в єдності його логіко-денотативної, семантико-синтаксичної, формально-граматичної й темо-ремної організації. Антропоцентризм сучасної української лінгвістичної парадигми вможливив удокладнене структурування значного діапазону тих речень, які передають семантику негативного / позитивного ставлення мовця до реальності. Комунікативні стратегії суб'єкта, чії наміри є визначальними в інформаційному потоці під час вибору тієї чи тієї синтаксичної конструкції, безпосередньо впливають на сприймання дійсності як окремою людиною, так і суспільством загалом. Синтаксичні структури цього зразка слугують органічним складником українського комунікативного дискурсу. Він так само постає у свідомості співрозмовників багатшаровим конструктом, природу якого конституують соціально-регулятивний та аксіологічний параметри. Активну вживаність цих речень спричинюють передусім широкий діапазон структурно-семантичних відтінків, а також значний функційно-комунікативний потенціал. Саме тому цілісне їх дослідження набуває на сьогодні особливої ваги. Пильної уваги потребують саме ті синтаксичні конструкції, які здатні формувати ізофункційні компонентні парадигми з інтегровальним значенням «суб'єкт – його ставлення» в українській мові.

Наукова значущість проблеми детермінована нагальною потребою окреслити в межах функційно-комунікативного підходу семантичне навантаження об'єктної синтаксеми в реченнях із предикатами стану суб'єкта, а також необхідністю з'ясувати потенціал об'єкта-каузатора такого ставлення в мовця під час повсякденного комунікування. Актуальність установленого кола питань неспростовно потверджує їхній зв'язок із проблемою визначення лінгвопрагматичного потенціалу речень із предикатами стану / ставлення носія і дослідженням варіативності їхнього вияву на темо-ремному рівні. В українському мовознавстві ХХ–ХХІ ст. різнорівневу будову синтаксичних конструкцій із предикатами стану / ставлення носія розглядали у своїх наукових розвідках І. Р. Вихованець [1], К. Г. Городенська [2], Н. В. Кавера [3], В. М. Каленич [4], М. І. Степаненко [7; 9]. Частиномовні особливості окремих виразників предикатів зі значенням стану суб'єкта досліджено в працях О. І. Леути [5], І. А. Пасічник [6], М. Я. Фенко [8] й ін. Майже не вивченими на сьогодні, однак, залишаються питання лексико-семантичного спектра граматичних експлікаторів об'єктної синтаксеми в тих, зокрема, реченнях на позначення ставлення мовця, які спроможні бути конституентами ізофункційних

синтаксичних парадигм. Водночас, наголосимо, важливо скорегувати роль такого об'єкта як джерела формування ставлення мовця до явищ реальної дійсності.

Репертуар ізофункційних синтаксичних парадигм з типовою семантикою ставлення суб'єкта поповнюють синтаксичні структури $N_1 + V_f + N_x \rightarrow N_1 + Adj / Part + N_x \rightarrow N_3 + Ad + N_x$, які вказують на зовнішній зв'язок експерієнсива з довкіллям чи соціумом, удокладнено характеризують певну ситуацію та її безпосередніх / опосередкованих учасників, описують зовнішні впливи на фізичні, психічні та інтелектуальні параметри співрозмовників у форматі суб'єктно-суб'єктного, суб'єктно-об'єктного, та об'єктно-об'єктного зв'язку з інваріантним значенням «ставитися до когось / чогось». Суб'єкт та об'єкт за таких умов можна вважати невід'ємними партиципантами ситуації спілкування, тоді як об'єкт цього взірця насичує речення необхідною для загального розуміння ситуації спілкування інформацією, функціуючи як його невіддільний компонент.

Значеннева специфікація аналізованого об'єкта безпосередньо детермінована планом змісту предиката фізичного, фізіологічного, психоемоційного та інтелектуального ставлення суб'єкта. Спостережено, що істота / неістота-об'єкт, яких стосуються певні стосунки чи відношення експерієнсива, водночас є тим джерелом, що може їх і спричинювати. Такі об'єкти, конкретизуємо, інтегрують у собі об'єктно-каузальну семантику. Найменування одного з субстанційних актантів ситуації каузації – мовця – не є достатньо експліцитним для інформативної вичерпності повідомлюваного, саме тому об'єктні синтаксеми розглядуваних речень нерегулярно супроводжують також показники причиново-наслідкових відношень. Експонування ними синкретичної ознаки не має системного вияву, а тому позначення ситуації ставлення / взаємин цими синтаксичними членами відбувається з різним ступенем каузації.

Найпродуктивнішими у сучасній українській мові є синтаксичні структури з об'єктом, зреалізованим субстантивами, що йменують істот і неістот. У корпусі одиниць на позначення істот досліджено найменування людей та тварин, найпродуктивнішими серед них слугують одиниці, які позначають диких тварин, тоді як субстантиви на позначення свійських тварин наділені значно меншим потенціалом активності. Семантичне ядро субстантивів на позначення істот як об'єкта-джерела ставлення мовця потужно формують лексеми – найменування людей за різноманітними критеріями й показниками буття загалом чи в певних специфічних обставинах. Вони сукупно здатні викликати те чи те ставлення в суб'єкта.

Метафоризовану правобічну припредикатну позицію об'єкта-каузатора в українській мові здатні заповнювати лексеми, що окреслюють неістот як джерело формування ставлення мовця до навколишньої реальності. Значний значеннєвий діапазон таких одиниць неспростовно

виявляє всю множинність зв'язків та відношень, виформовуваних комунікаторами під час активного спілкування й осмислення. Зрідка, уточнимо, семантику такого об'єкта спроможна передавати залежна частина складнопідрядного речення.

Отже, речення з предикатами ставлення мовця повноправно функціують як один зі значущих складників сучасної комунікації. Вони репрезентують весь діапазон взаємин суб'єкта зі світом, виявляють та конкретизують негативне / позитивне його ставлення до подій та явищ реальності, розкривають стосунки внаслідок взаємодії з довкіллям чи з соціумом. Об'єкт ставлення слугує невіддільним конститuentом синтаксичних структур такого взірця, фокусуючи в собі синкретичну об'єктно-казуальну семантику. На формально-граматичному рівні речення $N_1 + V_f + N_x \rightarrow N_1 + Adj / Part + N_x \rightarrow N_3 + Ad + N_x$ зі статуральними предикатами входять до складу ізофункційних дво- й трикомпонентних парадигм. Перспективним, укажемо, є подальше цілісне наукове дослідження специфіки таких конструкцій на темо-ремному зрізі.

Література

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: академ. граматики укр. мови. К.: Вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
2. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць: монографія. К.: Вид-во «Наукова думка», 1991. 192 с.
3. Кавера Н. В. Семантична типологія предикатів стану: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2008. 24 с.
4. Каленич В. М. Двоскладні речення з одновалентними дієслівними предикатами в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2007. 19 с.
5. Леуга О. І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові: монографія. К.: Вид-во «Такі справи», 2008. 208 с.
6. Пасічник І. А. Категорія валентності предикативних прикметників: монографія. Луцьк: Вид-во «Вежа», 2006. 183 с.
7. Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення: монографія. К., 1997. 216 с.
8. Фенко М. Я. Прислівникові форми реалізації категорії предикативності в семантико-синтаксичній структурі речення. *Лінгвістичні студії*. Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2009. Вип. 18. С. 102–105.
9. Шрамко Р. Г. Ізофункційні парадигми в системі предикатів стану в українській мові: монографія. Полтава: Вид-во «Астроя», 2017. 284 с.